

Journalistinen media osana kansainvälistä informaatiokamppailua.

Onnistuiko Katalonian itsenäisyysliike vaikuttamaan suomalaiseseen mediaan vuonna 2017?

Lectio praecursoria

KAREL KEKKONEN

Millaista on suomalainen, Espanjaa koskeva journalismi? Erityisesti, millaista se on koskien Espanjan yhteiskuntaa ravistelleita Katalonian itsenäisyyspyrkimyksiä? Antaako suomalainen media Espanjasta – ja Katalonian tilanteesta – todenmukaisen kuvan? Näitä kysymyksiä pohdin vuonna 2017, kun Katalonian itsenäisyyspyrkimykset olivat kiihkeimmillään. Suomalaisen median lisäksi seurasin erityisesti espanjalaista mediaa, mutta myös muita kansainvälisiä media-toimijoita. Myöskään venäläisen RT-uutistoimiston (ennen *Russia Today*) roolia ja selvää tukea Katalonian itsenäisyysliikkeelle ei voinut olla huomaamatta. Tuon kiihkeimmän vaiheen jälkeen kiinnitin huomiota suomalaiseen Espanjaa koskevaan journalismiin ja päätin, että tätä aihetta haluan vielä tutkimuksen keinoin valottaa.

Kirjoitin pro graduni (Kekkonen 2019) Katalonian itsenäisyysliikkeen viestinnästä. Tämän tutkielman kirjoittamisen ja aihetta koskevan kirjallisuuden (esim. Canal 2018; Marques 2019) perusteella heräsi ajatukseni siitä, että Katalonian itsenäisyysliikkeen viestintätoimintaa voisi mahdollisesti kuvata informaatiovaikuttamisen käsitteen kautta. Informaatiovaikuttaminen tarkoittaa haitallista vaikuttamista, jonka tarkoitus on vaikuttaa kohteensa mielipideympäristöön ja tätä kautta päätöksentekoon. Informaatiovaikuttamiskampanjoihin kuuluu keinoja esimerkiksi harhaanjohtavien tai virheellisten tietojen levittäminen – eli disinformaatio. (esim. Pamment ym. 2018). Informaatiovaikuttamisen lähikäsitteen, propagandan määritelmään – ja tästä johdettuna myös informaatiovaikuttamiseen – kytkeytyy viestinnän perustava episteeminen heikkous tai virheellisyys. Toisin sanottuna propagandistinen – ja johdettuna informaatiovaikuttamiseen kytkeytyvä – viestintä on aina perusolemukseltaan episteemisesti virheellistä ja puutteellista. Episteemisesti heikko viestintä sisältää esimerkiksi virheellisiä väitteitä, huonoja argumentteja, epäeettisiä käskyjä sekä epäsoivia metaforia. (Ross 2002; Bonard ym. 2024.)

Katalonian itsenäisyysliikkeen informaatiovaikuttaminen on liittynyt laajempaan pyrkimykseen niin sanotusti kansainvälistää itsenäisyysliikkeen konflikti itsenäisyyden vastustajien ja Espanjan keskushallituksen kanssa. Toisin sanoen Katalonian itsenäisyysliike pyrkii vaikuttamaan ”sydämiin ja mieliin” muualla Euroopassa ja laajemmin länsimaissa. Tarkoitus on samalla siirtää kiista pois Espanjasta – kansainvälisten instituutioiden, ulkomaalaisten tuomioistuinten ja ulkomaisen kansalaismielipiteen ratkaistavaksi. Katalonian itsenäisyysliikkeellä on ollut myös kansainvälisiä tukijoita. Tukijoihin on kuulunut muiden ohessa Venäjä, joka on tunnetusti informaatiovaikuttamisen suurvalta (ks. esim. McGeehan 2018). Venäjä on tukenut Katalonian itsenäisyyspyrkimyksiä ilmeisenä tarkoituksenaan Euroopan unionin yhtenäisyyden kolhminen ja merkittävän länsivaltion, eli Espanjan, heikentäminen.

Tarkastelen tutkimuksessani erityisesti Katalonian itsenäisyysliikkeen vaikuttamista, joka kohdistuu kolmansien maiden (esimerkiksi Suomen) julkiseen mielipiteeseen ja tätä kautta poliittisiin päätöksiin. Katalonian itsenäisyysliike on pyrkinyt aktiivisesti ja järjestelmällisesti vaikuttamaan erityisesti Euroopan maiden ja Yhdysvaltojen kansalaisten mielipiteenmuodotukseen (muun ohessa median välityksellä) muuttaakseen näiden maiden mielipideilmastoa suopeammaksi itsenäisyysliikkeen tavoitteille. Vaikka informaatiovaikuttaminen kuvataan usein suoran vaikuttamisen kautta (esimerkiksi Venäjän vaikuttaminen Suomeen tai Ukrainaan), voi informaatiovaikuttaminen toimia myös välillisesti niin, että vaikuttaminen kohdistuu kohteeseen – tässä Espanjaan – kolmansien maiden yleisöjen kautta. Informaatiovaikuttaja pyrkii siis vaikuttamaan kolmansien maiden kansalaisten mielipiteidenmuodotukseen, ja tätä kautta viime kädessä poliittisiin päätöksiin, luodakseen vaikutuksen kohteeseen. Katalonian kontekstissa toivottu vaikutus voisi olla esimerkiksi se, että saadaan aikaan jonkinlainen kansainvälinen interventio Espanjaan, kuten Katalonian aluehallituksen tuolloinen presidentti Quim Torra vaati puheessaan 17.10.2018.

KATALONIAN ITSENÄISYYSPYRKIMYSTEN LYHYT HISTORIA

Katalonian itsenäisyyspyrkimykset juontavat juurensa jo 1800-luvun lopulle. Francon diktaatturin aikana kaikki Espanjan alueelliset kansalliset- tai kulttuurilliset liikkeet tukahdutettiin voimakkaalla sorrolla. Espanjan demokratisoitumisesta 1970-luvun lopulta alkaen Katalonian alueen kansallismielinen poliittinen johto ryhtyi ”nationalisoimaan” Kataloniaa ja muun ohessa tukemaan voimakkaasti katalaanin kielen käyttöä – ajoittain espanjan kustannuksella. Katalonian itsenäisyyspyrkimykset saavuttivat eräänlaisen kulminaatiopisteen syksyllä 2017. Tuolloin Katalonian itsenäisyysliike järjesti laajalti tuomitun ja Espanjan perustuslain vastaisen kansanäänestyksen Katalonian itsenäistymisestä. Tässä äänestyksessä vajaa puolet äänioikeutetuista äänesti, ja heistä noin 90 % antoi tuen itsenäistymiselle. Äänestystulos siis osoitti sekä itsenäisyysliikkeen voiman että Katalonian yhteiskunnan jakaantumisen noin keskeltä niin, että vajaa puolet kansalaisista kannatti itsenäisyyttä ja toinen, itsenäisyyttä vastustava puoli, ei laittomaan äänestykseen edes osallistunut.

Itsenäisyysshankkeen eteneminen kuitenkin pysähtyi nopeasti. Pian kansanäänestyksen jälkeen itsenäisyysliikkeen poliittinen johto julisti Katalonian itsenäiseksi, johon Espanjan hallitus taas vastasi Espanjan perustuslain artiklalla 155. Artiklan avulla Espanjan keskushallitus otti Katalonian autonomisen alueen väliaikaisesti keskushallituksen hallintaan ja määräsi uudet vaalit järjestettäväksi Kataloniassa. Itsenäisyysliikkeen poliittinen johto ja johtavat aktivistit joutuivat joko pakenemaan ulkomaille tai asettumaan alttiiksi oikeudelliselle prosessille ja syytteille. Tuomiot Katalonian vuoden 2017 tapahtumista annettiin vuonna 2019. Itsenäisyysliikkeen johtavat poliitikot ja aktivistit tuomittiin kansankiihotuksesta (esp. *sedición*), julkisten varojen väärinkäytöstä ja/tai tottelemattomuudesta. Itsenäisyysliike ja sen kannattajat tyrmistyivät tuomioista. Itsenäisyysliike vastasikin tuomioihin mellakoilla ja väitteillä, joiden mukaan tuomiot olivat poliittisia ja vangitut poliittisia vankeja. Kansainväliset tarkkailijat kuvasivat itsenäisyysliikkeen jäsenten oikeudenkäynnin täyttäneen normaalit länsimaiset standardit, mutta tuomioiden olleen osin liioiteltuja tai kevyesti perusteltuja (Amnesty International 2019).

SUOMALAINEN MEDIA OSANA INFORMAATIOKAMPPAILUA

Katalonian itsenäisyysliikkeen viestintä on rakentanut koko Katalonian alueen historiasta – keskiajalta nykypäiviin asti – systemaattisen ja yhtenäisen kertomuksen, jossa Katalonian kansakunta on rauhanomaisin ja demokraattisin keinoin tavoitellut itsenäisyyttä. Tässä kertomuksessa – ajatuksellisesti keinotekoinen – Espanjan valtio, joka toimii vastakohtana luonnolliselle Katalonian kansakunnalle, on tämän pyrkimyksen sortotoimillaan estänyt.

Kertomuksen mukaan Espanja ei ole koskaan aidosti demokratisoitunut Francon ajan jälkeen, vaan francolainen valta- ja viranomaiskoneisto hallitsee Espanjaa ikään kuin näennäisen demokraattisen oikeusvaltion taustalla. Itsenäisyysliikkeen kertomuksessa Katalonian vuoden 2017 itsenäisyyskansanäänestyksen laittomuus kuvataan tulkinnanvaraisena – niin, että äänestyksen laittomuus on ikään kuin epäselvää tai kyseenalaista. Espanjan poliisin voimankäyttö kansanäänestyspäivänä kuvataan puolestaan epäoikeutettuna väkivaltana tai pahoinpitelyinä.

Tästä tulemme Suomeen ja suomalaisen mediaan. Tutkimuksessani havaitsin, että monet edellä kuvatuista Katalonian itsenäisyysliikkeen narratiivin elementeistä olivat näkyvissä myös suomalaisessa Kataloniaa koskevassa journalismissa. Tutkimukseni mukaan suomalainen media kehysti tapahtumat vuoden 2017 Kataloniassa tavalla, joka merkittävältä osin mukaili edellä kuvattua itsenäisyysliikkeen kertomusta: Merkittävä osa tutkimistani journalistisista teksteistä esitti tai viittasi, että Espanjassa on voimissaan yhä jatkuva francolainen, autoritaarinen vaikutus. Samoin Katalonian itsenäisyyskansanäänestyksen laittomuus tai laillisuus kuvattiin usein tulkinnanvaraisena ja Espanjan poliisin toiminta kansanäänestyspäivänä väkivaltana äänestäjiä kohtaan.

Todellisuudessa Espanja on kuitenkin toimiva demokratia ja oikeusvaltio ilman yhä jatkuvaa francolaista vaikutusta. Samoin vuoden 2017 itsenäisyyskansanäänestys oli selvästi laiton, eikä äänestyksen laittomuutta voi asettaa kyseenalaiseksi. Lisäksi liioitellutkin poliisin voimatoimet, kun niillä on selkä laillinen pohja, on perustellumpaa kuvata *voimankäyttönä* kuin väkivaltana.

Argumenteissa, joita suomalaisessa mediassa esitettiin Katalonian itsenäisyyspyrkimyksistä, oli kuitenkin tutkimukseni mukaan myös merkittävää vaihtelua. Tutkimani suomalaisen median pääkirjoitukset ja Ylen analyysiteksti jakaantuivat kolmeen kategoriaan:

1. Katalonian itsenäisyysliikkeen viestintää seuraaviin teksteihin
2. Tasapuolisiin tai neutraaleihin teksteihin
3. Pieneen ryhmään tekstejä, joissa otettiin selvästi Espanjan keskushallituksen tai itsenäisyyden vastustajien kanta.

Edeltävän perusteella suomalaisen median kyky suodattaa tai torjua Katalonian itsenäisyysliikkeen informatiovaikuttamista voidaan tulkita vaihtelevaksi. Kaikki analysoimani journalistiset tekstit eivät toistaneet itsenäisyysliikkeen viestintää tai niissä ei ollut havaittavissa samoja elementtejä (kehystyksiä, argumentteja, argumenttien osia) kuin itsenäisyysliikkeen viestinnässä. Toisaalta merkittävässä osassa tekstejä itsenäisyysliikkeen viestinnän elementit näyttivät toistuvan ja saavan kaikupohjaa.

Samalla, jos Kataloniaa koskevaa suomalaista journalismia verrataan kansainvälisiin verrokkeihin, voivat suomalaiset tekstit vaikuttaa poikkeuksellisen suopeilta Katalonian itsenäisyy-

liikkeelle. Kansainvälistä mediaa ja Katalonian itsenäisyyspyrkimyksiä luotaavien tutkimusten mukaan median asemoituminen on ollut pikemminkin kriittinen suhteessa Katalonian itsenäisyyspyrkimykseen (López-Olano ja Fenoll 2019; Perales-García ym. 2022). Mistä ero suomalaisen ja ulkomaisen median välillä voi sitten johtua? Mahdollisen selityksen voivat antaa analysoimani tekstit, joissa Katalonian itsenäisyyspyrkimyksiä verrataan Suomen itsenäistymiseen tai Katalonian tilannetta esimerkiksi Kosovoon. Nämä vertailut ontuvat, koska konteksti Suomen itsenäistymisen ja nykyisen Katalonian välillä – tai Katalonian ja Kosovon välillä – on niin erilainen. Vaikka tämänkaltaiset vertailut eivät pääosiltaan kestä kriittistä tarkastelua, voivat ne selittää osaltaan Suomen kaltaisen pienen maan toimittajakunnan – tai laajemmin kansalaisten – myötätuntoa ajatuksellisesti pientä ja itsenäisyyteen pyrkivää Kataloniaa kohtaan.

JOURNALISMI DEMOKRAATTISEN OIKEUTUKSEN JA INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN RISTIPAINEESSA

Tutkimusten mukaan toimittajakunnan ammatillinen itseymmärrys rakentuu kriittisyyden, tasapuolisen tiedonvälityksen ja median demokratiaa tukevan roolin varaan (Reunanen ja Koljonen 2016; Deuze 2005; Kuutti 2015, 25). Katalonian itsenäisyysliikkeen kuvauksen osalta journalistisen työn demokratiaan nojaava oikeutus on kuitenkin ristiriidassa sen tosiseikan kanssa, että Katalonian itsenäisyysliikkeen toiminta on pikemminkin uhannut demokraattisia ja oikeusvaltiollisia arvoja.

Katalonian itsenäisyysliikkeen toimet ja viestintä ovat perustuneet ajatukseen demokradiasta irrotettuna laillisuudesta ja oikeusvaltiosta. Demokraattinen mandaatti ikään kuin ylittää perustavanlaatuiset demokraattisen yhteiskunnan pelisäännöt. Samalla disinformaation levittämiseen tukeutuva informaatiovaikuttaminen on itsessään ristiriidassa demokraattisen yhteiskunnan viestinnällisten pelisääntöjen kanssa. Demokraattisessa yhteiskunnassa viestinnän tulee perustua tai vähintään pyrkiä avoimuuteen ja totuudellisuuteen. Viestintä, joka on tietoisesti harhaanjohtavaa ja jonka tarkoitus on aiheuttaa vahinkoa, ei voi olla osa demokraattisen yhteiskunnan legitiimiä moniäänisyyttä.

Esitän tutkimuksessani, että jos esimerkiksi media välittää informaatiovaikuttamiseen kytkeytyvää viestintää, voidaan tietyin ehdoin puhua tahattomasta informaatiovaikuttamisesta. Tässä informaatiovaikuttaminen on tahatonta siinä mielessä, ettei informaatiovaikuttamisen toistaja – ”kaiutin” – itse pyri haittaan tai vahingontekoon. Se on kuitenkin tuottamuksellista siinä mielessä, että informaatiovaikuttamisen toistajan olisi tullut ymmärtää välittävänsä haitallista ja harhaanjohtavaa viestintää. Samalla myös tahattoman informaatiovaikuttamisen taustalla on toimija, jonka viestintä on tietoisesti ja tahallisesti harhaanjohtavaa ja virheellistä. Tässä tapauksessa taustalla on siis ollut Katalonian itsenäisyysliike. Taho, joka näyttää jossain tapauksissa sortuneen tahattomaan informaatiovaikuttamiseen, on puolestaan suomalainen media.

Ylempänä tuotiin esiin, että yksi toimittajakunnan ammatilliselle itseymmärrykselle merkittävistä pilareista on kriittisyys. Tutkimukseni perusteella Katalonian kontekstissa suomalainen journalismi on kuitenkin ollut joiltain osin pikemminkin puutteellisen kriittistä koskien Katalonian itsenäisyysliikkeen viestintää ja vaikuttamista. Toisin sanoen suomalaisella medialla on

vielä parannettavaa kyvyssä havaita, suodattaa ja torjua informaatiovaikuttamiseen kytkeytyvää viestintää.

Esitän tutkimuksessani, että informaatiovaikuttamisen havaitsemista ja torjumista voidaan kuitenkin kehittää. Suomalainen media tunnistaa jo kiitettävällä tavalla Venäjän valtion tuotaman propagandan ja disinformaation. Kehittämällä kykyään harhaanjohtavan viestinnän tunnistamisessa myös muissa konteksteissa media voi välttää tilanteen, jossa tällainen viestintä saa kaikupohjaa. Pahimmillaan harhaanjohtavan viestinnän leviäminen voi johtaa siihen, että mediaa seuraavien kansalaisten laajempi tilannekuva vääristyy. Espanjan ja Katalonian kontekstissa näin on mahdollisesti jo päässyt tapahtumaan.

Väitöskirja ”Kaiutin vai suodatin? Suomalainen media, Katalonian itsenäisyysliike ja informaatiovaikuttaminen” tarkastettiin Tampereen yliopistossa 23. toukokuuta 2025. Vastaväittäjänä toimi professori Jussi Pakkasvirta (Helsingin yliopisto) ja kustoksena professori Tapio Raunio (Tampereen yliopisto).

LÄHTEET

- Amnesty International 2019. “Spain: Analysis of the Supreme Court’s ruling in the case of Catalan leaders.” EUR 41/1393/2019.
- Bonard, Constant, Contesi, Filippo ja Marques, Teresa 2024. “The defectiveness of propaganda”. *The Philosophical Quarterly*, 74:4. <https://doi.org/10.1093/pq/pqae048>
- Canal, Jordi 2018. *Con Permiso de Kafka: El proceso independentista en Cataluña*. Barcelona: Península.
- Deuze, Mark, (2005) “What is journalism?: Professional identity and ideology of journalists reconsidered”. *Journalism*, 6:4, s. 442–464. <https://doi.org/10.1177/146488490505056815>
- Kekkonen, Karel 2019. *Vilpittömyys vaakalaudalla. Quim Torran argumentaation analyysi*. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- Kuutti, Heikki (toim.) 2015., *Todenmukainen journalismi*. Jyväskylä: Grano.
- López-Olano, Carlos ja Fenoll, Vicente 2019. “Posverdad, o la narración del procés catalán desde el exterior: BBC, DW y RT”. *El profesional de la información*, 28:3. <https://doi.org/10.3145/epi.2019.may.18>
- Marques, Teresa 2018. “Beasts in Human Form”: How Dangerous Speech Harms”. *Araucaria. Revista Iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones Internacionales*, año 21, nro. 42. <https://doi.org/10.12795/araucaria.2019.i42.24>
- McGeehan, Timothy P. 2018. “Countering Russian Disinformation.” *Parameters*, 48:1, 49–57.
- Pamment, James, Nothhaft, Howard, Agardh-Twetman, Henrik ja Fjällhed, Alicia 2018. *Countering Information Influence Activities: The State of the Art*. Department of Strategic Communication, Lund University.
- Perales-García, Cristina, Pont-Sorribes, Carles, Meseguer-Mañá, David. ja Xicoy-Comas, Enric. 2024. “Framing the Catalan Conflict: A Decade of el procés in the International Media.” *American Behavioral Scientist*, 68:7, 932–951. <https://doi.org/10.1177/00027642221118540>

-
- Reunanen, Esa ja Koljonen, Kari 2016. "Not partisans, but participants." *Journalism Studies*, 19:5.
<https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1204940>
- Ross, Sheryll Tuttle 2002. "Understanding Propaganda: The Epistemic Merit Model and Its Application to Art". *The Journal of Aesthetic Education*, 36:1. <https://doi.org/10.2307/3333623>
- Torra i Pla, Joaquim 17.10.2018. Puhe. "An international mediation for Catalonia". Geneven yliopisto.

KIRJOITTAJATIEDOT

KAREL KEKKONEN

YTT

karel.kekkonen@hotmail.com